

Azərbaycanın turizm sektorunda müsbət dəyişikliklər

1999-cu ildə "Turizm haqqında" qanunun qəbul edilməsi, "Azərbaycan Respublikasında 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın həyata keçirilməsi nəticəsində bu sahədə nəzərəcəripacacaq nəticələr əldə edilib, ölkəmizin turizm sektorunun beynəlxalq turizm bazarına inteqrasiyanın əsası qoyulub. Son illərdə ölkəmizin sürətli sosial-iqtisadi tərəqqisi bu sahədə yeni imkanlar yaradıb. Müxtəlif turizm istiqamətləri üzrə infrastrukturun yenilənməsi xarici turistlərin respublikamıza marağını artırmaqla yanaşı, həm də ölkədə yeni iş yerlərinin açılması deməkdir. Təkcə Qusarda inşa edilən "Şahdağ" Qış-Yay İdman-Turizm Kompleksində 5 minədək insan işlə təmin olunub. Ölkəmizdə turizmin əksər növlərinin, o cümlədən müalicə-sağlamlıq, ekoloji, mədəni, sosial, kommersiya, idman, dini və s. növlərinin inkişafı üçün imkanlar mövcuddur.

İnkişaf edən turizm növləri içərisində birinci yeri çimərlik turizmi tutur. Xəzər sahilinin 825 kilometr Azərbaycanın payına düşür. Bu, böyük potensialdır. Son illər bu sahədə çoxlu işlər görülüb. Xəzərsahili zonalarda, xüsusən Nabran ərazisində çimərlik turizmi ilə bağlı çoxlu turizm-istirahət mərkəzləri yaradılıb. Respublikamızda turizmin inkişaf edən növlərindən biri də mədəni turizmdir. Dövlət Turizm Agentliyi turizmin bu növünün inkişafı üçün son illər çox işlər görür. Mədəni turizm çimərlik turizmi kimi mövsümdən asılı deyil. Azərbaycan ərazisində 6 mindən çox tarix-mədəniyyət abidəsi qorunub saxlanılır. Bu baxımdan, incəsənətimiz, muğamımız, abidələrimiz bu turizm istiqamətinin inkişafı üçün böyük potensialdır. İpək yolu marşrutu ilə Azərbaycana gələn əcnəbi turistlər, ilk növbədə, mədəniyyətimizlə, tarixi yer və abidələrimizlə tanış olmaq üçün gəlirlər.

Böyük perspektivlər vəd edən turizm növlərindən biri də kənd turizmidir. Yerli bələdiyyələrin də öz yerlərində intensiv şəkildə bu işə qoşulmasını vacib hesab edirik. Bələdiyyələr öz ərazilərində kiçik hotellər, qonaq evləri tikməklə, kənd turizminin atributlarını formalaşdırmaqla daha böyük gəlir əldə edə bilərlər. Perspektivli turizm növləri sırasında xüsusi yer tutan ekoturizm Azərbaycanda ötən əsrin 80-ci illərindən gündəmə gəlib. 2010-cu ilin Azərbaycanda "Ekologiya ili" elan olunduğunu nəzərə alsaq, ekoturizmin inkişafına xüsusi diqqət verilmişdir. Ölkəmizdə turizmin inkişafı ilə bağlı vergi güzəştlərinin də edilməsi lazımdır. Bu səbəbdən Vergilər Nazirliyinin də bu məsələdə iştirakı zəruridir. Turizm üzrə inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi də bunu deməyə əsas verir. Maneələr aradan qaldırılmalıdır ki, həvəsi olanlar bu işə qoşula bilsinlər. Müxtəlif müalicəvi kurortlar bizə sağlamlıq turizmini də geniş inkişaf etdirməyə imkan verir. Naftalan nefti kimi dünyada tay-bərabəri olmayan müalicəvi palçıq, mineral bulaqlarımız turizmin bu növünün inkişafı üçün potensialdır. Sadəcə, kurort zonalarında dünya standartlarına cavab verən hotellərin tikilməsinə ehtiyac var. Bundan əlavə, avto-mototurizm, ekstremal, dağ, atçılıq, rekreasiya-istirahət turizmini inkişaf etdirmək olar. Hətta Xəzər dənizi imkan verir ki, ölkəmizdə sualtı — dayıvıq turizmi inkişaf etsin.

Sağlamlıq turizmi dünyada son illərdə sürətlə inkişaf edən bir sektor olaraq çox önəmli bir turizm növünə çevrilib. İnsanlar bu gün sağlamlıqla bağlı problemlərinin həlli zamanı ən yaxşı seçimə üstünlük verməyə çalışırlar. Müalicə məqsədilə şəhərlərarası və ölkələrarası reallaşan səyahətlər sağlamlıq turizmi adlanırlar. Azərbaycanda müalicə-sağlamlıq turizminin inkişafı üçün təbii ehtiyatlar baxımından hər şey var. Naftalanın müalicəvi nefti, Naxçıvanın duz mağaraları, Abşeron göllərinin müalicəvi palçıq və suları, Lənkəranın, Gədəbəyin mineral suları... Amma əfsuslar olsun ki, ölkə sakinlərinin böyük əksəriyyəti təbiətin nemətlərindən istədiyi kimi faydalana bilmir. Çünki müalicə-sağlamlıq turizmi digər turizm növlərinə nisbətən zəif inkişaf edib, potensialın heç 5 faizi istifadə edilmir. Halbuki, 2010-cu ildə dünyada müalicəvi turizmi sahəsində döviyyənin həcmi təxminən 80 milyard dollar olub. 2012-ci ildə bu rəqəm 100 milyard dollara çatıb. Sağlamlıq turizmindən ən böyük pay alan ölkələrin başında Sinqapur, Hindistan, Tailand, Malayziya kimi ölkələr gəlir. Azərbaycan bir çox hidromineral ehtiyatları vardır ki, bu da sanatoriya-kurort işinin inkişafı üçün əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda, bəzi rəqəmlər də çox əlverişli şərait vardır. Respublikanın landsaft-iqlim xüsusiyyətləri kurort-turizm təsərrüfatını inkişaf etdirməyə imkan verir. Ərazi geniş miqyasda quru subtropik iqlimə malik ol-

duğu üçün insan səhhətinə müsbət təsir göstərir, yüksək dağ və tundra landsaftına malik olması isə qış idman növlərinin yaradılmasına geniş imkanlar açır.

Mineral suların, müalicəvi neft və palçığının olması kurort yerlərinin əhəmiyyətini artırmaqla yanaşı, onların ilboyu fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır. Bu xidmət sahəsi çox gəncdir. Bu gün respublika ərazisində Azərbaycanda 27 minə qədər yeri olan 132 sanatoriya və istirahət müəssisələri və 4 minə yaxın yeri olan 10 turist bazası yaradılıb. Sağlamlıq ocaqlarında ildə orta hesabla 600 mindən artıq adam müalicə oluna bilər. Azərbaycanın kurort ehtiyatları burada müalicə olunan və istirahət edənlərin sayını 2 milyona qədər artırmağa imkan verir. Bu baxımdan, Xəzərsahili zonanın əhəmiyyəti daha böyükdür. Bu zonanın çox böyük üstünlükləri var. Məsələn, Abşeron-Nabran sahillərində günəşli havalar Soçi-Suxumi rayonlarından 1,5 dəfə çoxdur. Xəzər sahilinin Nabran-Yalama, Giləzi-Zarat, Abşeron, Lənkəran-Astara çimərliklərinin yaxınlığında karbohidrogenli mineral sular vardır. Bunlar sahil zonalarında rekreasiya obyektlərinin bütün ilboyu fəaliyyət göstərməsi üçün şərait yaradır.

Abşeron yarımadası kurortlar qrupu rayonu respublikamızda məşhur kurort guşesidir. Təxminən 53 kilometr dənizin içərisinə doğru irəliləyən bu yarımada çimərliklərlə əhatələnib. Abşeron yarımadası iqliminə görə subtropik iqlimə çox yaxındır. Burada isti yay, günəşli payız, mülayim qış keçir, yazı nisbətən qısa olur. Abşeron təkcə qumlu sahil və dənizlə xarakterizə edilmir, burada həm də çoxlu şəfa bulaqları qaynayır. Belə ki, Suraxanı, Sabunçu və Şıx burnunda çıxan və tərkibi yod, brom və böyük müalicə təsiri gücünə malik çoxlu başqa maddələrlə zəngin mineral sular həm də böyük müalicə əhəmiyyətinə malikdir. Təəssüf ki, ərazidəki palçıq vulkanlarının müalicəvi palçıqları balneoloqlar və kurortoloqlar tərəfindən lazımcına tədqiq olunmayıb. Abşeronun bir neçə çeşidli kurort imkanları vardır. Bunlara metan və kükdürlü oksigen suları, mineral palçıq, mineral göllər, çimərliklər, denizkənarı iqlim stansiyaları daxildir. Yarımada böyük sayda metan və kükdürlü mineral sular vardır. Zığ qəsəbəsində və Şıxda mineral sular xüsusilə müalicəvi əhəmiyyət daşıyır. Masazır kəndində yerləşən Böyük Şor və Masazır gölləri tükənməz qiymətli müalicəvi palçıq mənbəyi sayılır. Lənkəran-Astara bölgəsində əsasən Masallı kurort təsərrüfatı ilə seçilir. İstisu Masallının möcüzəli guşesidir. Burada fəaliyyət göstərən İstisu "Fatiməy-Zəhra" Şəfa Sanatoriyası Masallı şəhərindən 13 kilometr aralıda, dəniz səviyyəindən 1650 metr yüksəklikdə qərar tutmuş Dəmbəlov dağının döşündə, Viləş çayının sahilində yerləşir. Tərkibində hidrogen-sulfid, natrium-xlor kalsium, maqnezium-hidrokarbonat və hər litrində 30 milliqram yod var. Yerli çox dərin qatlarından 60 dərəcədən də yuxarı isti su çıxır. Su bir çox xəstəlikləri sağaldır, hətta qədimdə yerli sakinlər bu suya min bir dərindən dərmanı olan möcüzə kimi baxıblar.

Qeyd edək ki, respublika ərazisində fəaliyyət göstərən özəl sanatoriyalarda bir sıra turizm xidmətləri göstərilə de, qiymət münasib deyil. Məsələn, Qəbələdəki özəl müalicəvi müəssisəsində bir günlük seans 40 manatdan başlayır. Sözsüz ki, bu məbləğ orta təbəqə üçün çox bahadır. Ümumiyyətlə, turizm elə sahədir ki, xidmət və qiymətlər müştəri qazanmağa xidmət etməlidir. Qeyd edək ki, müalicə turizmində qonaqlara təkcə müayinə-müalicə xidmətləri deyil, həm də kompleks turizm xidmətləri də göstərilməlidir. Mütəxəssislərin bildirdiyinə görə, bu gün Naftalan nefti Azərbaycandan Çexiya, Xorvatiya və Ukraynaya aparılır. 19 xəstəliyin dərmanı olan Naftalan neftinin mənbədə göstərdiyi təsir üçqat böyükdür. Çünki məhsul daşınandan 5-6 saat sonra keyfiyyəti dəyişir, təsiri mənbədəki kimi yüksək olur. Gədəbəyin mineral suları Şimali Qafqaz bölgəsində də var. Amma kompleks turizm xidmətləri göstərilmədiyindən oradakı mineral suların istifadə edənlərin sayı olduqca azdır.

Naxçıvanda böyrək daşlarının müalicəsi üçün sular var. Bu suyun dörd növ böyrək daşını salması elmi cəhətdən təsdiqini tapıb. Xarici ölkələrin heç birində belə tərkibdə mineral su yoxdur. Azərbaycandakı radonlu və kükdürlü suların analogunu xarici ölkələrdə az-az tapmaq mümkündür. Daxili orqanların müalicəsində möcüzəli rola malik olan dərmanlı sular haqqında da eyni fikirləri söyləmək mümkündür. Dəmirli sular qaraciyərin dərmanıdır. Mədə-bağırsaq xəstəliklərinin müalicəsində, iltihabverici amillərin aradan qaldırılmasında karbonlu suların istifadə etmək

olar. Özü də bu suların təkcə müalicə müddətində deyil, həm də bərpa dövründə də istifadə etmək mümkündür.

Ümumiyyətlə, 2002-ci ildən indiyə qədər Azərbaycanda mehmanxana tipli müəssisələrin sayı 4 dəfə artıb. Buna baxmayaraq, sanatoriya-kurort müəssisələrinin yaxınlığında müasir tipli yerləşdirmə yerlərinin tikintisinə ehtiyac var. Naftalan, Bilgəh və İstisudakı sanatoriyalarda yerləşdirmə yerləri var. Amma onların müasir tələblərə nə qədər cavab verməsi, bura gələn turistlərin istirahəti, əylənməsi, vaxtlarını səmərəli keçirməsi məsələsi problemidir.

Azərbaycandakı kurortların vəziyyətini iki cür xarakterizə etmək olar: "Birincisi, sovet dövründə qurulmuş, son illər bir hissəsi qaçqın və məcburi köçkünlər yerləşdiyi üçün, bir hissəsi də keçid dövründəki baxımsızlıq ucbatından yaxşı şəraitdə olmayan ərazilərdir. İkincisi isə heç sovet dövründə də yetərincə diqqət göstərilməyən kurort yerləridir. Məsələn, palçıq vulkanları müalicəvi əhəmiyyətli kurort məhsuludur. Amma təəssüf ki, palçıq vulkanlarının olduğu ərazilərdə müvafiq infrastruktur yoxdur. Ona görə də "2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nda bu məsələ ciddi şəkildə qoyulmuşdur. Hətta turizm-rekreasiya zonaları haqqında əsasnamədə də bu məsələ var ki, bütün turizm zonalarında, xüsusilə də tarixi abidələrin olduğu yerlərdə təmiz havası, faydalı suları, həmçinin palçıq vulkanları olan ərazilərdə müvafiq infrastruktur qurulsun.

Hazırda regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı çərçivəsində Naftalan sanatoriyasının təmiri gedir, Masallıda İstisuda müəyyən işlər aparılıb, amma bu işlərin daha da genişləndirilməsinə ehtiyac var. Nəzərə alsaq ki, ölkəyə gələn turistlərin sayı ildən-ilə artır, onda müasir standartlara uyğun turizm obyektlərinin tikintisi çox vacibdir". Mənim fikrimcə, bu sahəni dirçəltmək üçün sahibkarlara güzəştli kreditlər verilməlidir. Bundan başqa, müalicə turizminə sərməyə qoyub gəlir götürmək yollarını öyrənmək üçün marketing tədqiqatına ehtiyac var. İlkin mərhələdə model olaraq kompleks xidmətlər göstərən sanatoriyanın yaradılması qaçılmazdır.

Səhiyyə, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirliklərinin nəzdindəki bərpa müəssisələrinin özəlləşdirilməməsi məqsəduyğun olardı. Əksər xarici dövlətlərdə də əhalinin sosial təminatının təmin edilməsi baxımından həmin müəssisələr dövlət qurumlarının nəzdində qalır. Lakin digərləri kütləviliyi və rentabelliyyəni təmin etmək üçün özəlləşdirilməlidir. "Naftalan", yaxud "Duzdağ"ı bir brend şəklinə salıb bütün dünyaya çatdırmaq olar. Biz bəzən özümüzü başqa ölkələrlə dəniz turizmi ilə müqayisə edirik. Ancaq bu gün ölkəmizdə müalicə turizminin inkişaf etdirilməsi Azərbaycanda turizm günlərinin sayının artması deməkdir.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə turizmin inkişafı ilə bağlı fərman imzalamışdır. Vurğulamaq lazımdır ki, "Şahdağ"da turizmin inkişaf etdirilməsi məqsədilə məqsədyönlü iş aparılır. Qubada 1929-cu ildə hotel inşa edilmişdir. Hotel binası kəhnə olduğundan yararsız hala düşmüşdür. Məhz buna görə də həmin hotel sökülmüş və yerində yeni binanın inşasına başlanmışdır. 5 mərtəbəli və 2 hissədən ibarətdir. Yeni hotel dünya standartlarına uyğun inşa olunub.

"Şahdağ Quba Hotel Spa" hotelində eyni vaxtda 200 nəfərdən artıq turist qəbul etmək olar. Hazırda buraya gələn yerli və xarici turistlərin sayı durmadan artır.

Turistlər üçün qışda hotel tərəfindən "Şahdağ turizm mərkəzinə", yayda Qubanın tarixi abidələrinə, istirahət zonalarına ekskursiyalar təşkil olunur. Gələcəkdə burada yeni korpusun tikilməsi də nəzərdə tutulub.

Qeyd etmək lazımdır ki, gələcəkdə Qubada yeni aeroport tikilsə, bu, çox səmərə verər, ölkəmizə, turizmin inkişafına geniş imkan yaranar.

Əlibala MƏHƏRRƏMZADƏ,
"Caspian Audit Company"
MMC-nin Baş direktoru,
iqtisad elmləri doktoru,
professor.